

ביאורים

עמדנו על כך שבימות המשיח אמנות ישראל תהפוך לנחלת כלל אומות העולם. את דבריו מוכיח הר"ן מן הפסוק 'לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו עד כי יבוא שילה' [בראשית מט, י], אשר סופו מדבר על מלך המשיח, שהוא שילה, כפירושו של האונקלוס. את סוף הפסוק 'ולו יקתה עמים' מבאר הר"ן שהאחרית הימים המשיח יהיה המנהיג הרוחני ונושא דבר ה' לאנושות כולה. כל אומות העולם יתקבצו אליו כדי ללמוד את תורת ה' והוא יורה להם משפטיו.

כהמשך לביאור הפסוק מסביר הר"ן את תחילת הפסוק הקובע שהמלכות תהיה לעד בחלקו של שבט יהודה. הר"ן מבאר שאין מובנה של קביעה זו שלעולם לא יהיו ישראל תחת מלכות אחרת, שהרי אם כך - יציאתם לגלות מבטלת הבטחה זאת. המשמעות האמיתית אפוא היא שלא תועבר המלכות בתוך עם ישראל ליתר השבטים. בהמשך מביא הר"ן את דברי הרמב"ן הקרובים לדבריו אך חולק עליהם. הרמב"ן סובר שהאיסור להעביר את המלוכה לשבט אחר הייתה הנחיה וציווי של יעקב ליתר בניו. הרמב"ן מבאר שלכן נענשו בניו של מתתיהו ונהרגו במיתות משונות. הם לא מסרו את המלוכה לשבט יהודה אלא מלכו בעצמם למרות שהם כהנים משבט לוי. למרות שהיו חסידי עליון נענשו על כך שעברו על ציווי של יעקב אבינו לבניו.

הר"ן אינו מקבל את דברי הרמב"ן. לדבריו, דברי יעקב אבינו הם נבואה ולא ציווי כדברי הרמב"ן. כשהוא אמר 'לא יסור שבט יהודה' הוא התנבא נבואה לטובה על שבט יהודה. אם כן, נבואה לטובה של נביא אמת אינה יכולה לשוב ריקם. לכן לא יתכן לומר שבזמן החשמונאים נבואה התבטלה. גם אם נאמר כדברי הרמב"ן שהחשמונאים חטאו אין באפשרותם לעבור על נבואת יעקב אבינו ולשנות את המלכות מיהודה אליהם. בכך הר"ן דוחה את דברי הרמב"ן. בימים הבאים הר"ן יבאר שהמלכות אכן יכולה לסור מיהודה אך רק לזמן מה ולא חלילה לצמיתות.

הרחבות

• מלכות בית דוד

וְכָל זְמַן שֶׁתְּהִיָּה לְיִשְׂרָאֵל הַמְּמַלְכָה לֹא תִהְיֶה לְשֵׁבֶט אַחֵר, רַק לְשֵׁבֶט יְהוּדָה. בניגוד למשפחות מלוכה ברחבי העולם, שמורמות מהעם ומנותקות מההמון, במלכות בית דוד הצטיירה תמונה אחרת: לפני היותו מלך, נרדף על ידי שאול, והופרד מאשתו על כרחו (שמואל א, יח). חלק מגדולי הדור, כדואג האדומי, אף פקפקו בכשרות ייחוסו של דוד המלך, כיוון שהיה מזרע רות המואביה [יבמות עו:]. למרות כל הקשיים, לא נרתע דוד המלך מלעסוק בדברים שאחרים מושכים את ידיהם מהם: "אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, לא חסיד אני? שכל מלכי מזרח ומערב יושבים אגודות אגודות בכבודם, ואני ידי מלוכלכות בדם ובשפיר" [ברכות ד.].

תפקידו של מלך המשיח לגאול ולרומם את כל העולם, ואפילו את החלקים השפלים שבו. לכן אסור שיהיה מנותק מהצדדים הנמוכים שבמציאות, אלא עליו ללכת בדרכיו של דוד, ש"הקים עולה של תשובה" [מו"ק טז:]. "ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וה' עמו" [שמואל ב, יח יד; עיין של"ה מסכת שבועות הגה לפרק תורה אור קיז].

• לא יסור שבט מיהודה

וְדַבְרֵי תִימָה הֵם, שְׂאֵם פֶּן, לֹא נִשְׁלְמָה הַבְּטָחַת יַעֲקֹב בְּזָה. כך מקשה הר"ן על הרמב"ן, אולם נראה שהרמב"ן פרש אחרת את הפסוקים: "כאשר האריכו ישראל להמליך עליהם משאר השבטים מלך אחר מלך ולא היו חוזרים אל מלכות יהודה עברו על צוואת הזקן ונענשו בהם". לפי זה, יעקב לא הבטיח אלא ציווה, ולא קשה מדוע 'לא נשלמה הבטחת יעקב'.

שאלות לדיון

אם קיים אדם שאינו משבט יהודה אך מתאים למלך, מדוע שלא נמנה אותו? מדוע ה"ייחוס" חשוב כל כך?

לפי דברים אלו, האם כיום ראשי ממשלה וחברי כנסת שאינם משבט יהודה עוברים עבירה?

להצלחת נטע בת הילה הי"ו

והוא שְׂרָמֹז יַעֲקֹב בְּהַנְבְּאוֹ עֲלָיו^ו (בראשית מט ז'): "לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו עד כי יבוא שילה ולו יקתה עמים". ו"שילה" הוא מלך המשיח, כמו שאמר אונקלוס: "עד דיייתי משיחא" וגו'. ואמר: "ולו יקתה עמים" - כי כלם יתקבצו אליו ויורה להם משפטיו. ופרוש הפסוק הוא פן: לא יסור שבט מיהודה לאחד מאחיו, כי המלכות בְּיִשְׂרָאֵל יִהְיֶה לְעוֹלָם לְשֵׁבֶט יְהוּדָה, וכן: לא יסור מחוקק מבין רגליו כדי להנתן לשבט אחר, שכל זמן שתהיה הממשלה לישראל ימשל בהם יהודה עד שיבוא המשיח שהוא סוף מלכי ישראל. אבל אין ענינו שלא יסור לעולם, שפקרא מלא דבר הפתוב (דברים כח לו): "וילך ה' אתך ואת מלכך אשר תקים עליך אל גוי אשר לא ידעת אתה ואבותיך", והנביא^ו לא הבטיח את ישראל שלא ילכו בשבי בשום ענין כדי שימלך עליהם יהודה, אבל ענינו: שלא יסור ממנו לאחד מאחיו, וכל זמן שתהיה לישראל הממלכה לא תהיה לשבט אחר, רק לשבט יהודה.

הקושיה על הסבר הרמב"ן

ועל דרך הזה אמר הרמב"ן זכרונו לברכה שהיו המלכים המולכים בישראל משאר השבטים אחרי דוד מעבירים נחלה^ו ועוברים על דעת אביהם, וכאשר האריכו ישראל להמליך עליהם משאר השבטים מלך אחר מלך ולא היו חוזרים אל מלכות [בית יהודה] עברו על דעת הזקן^ו ונענשו, כמו שאמר הושע (הושע ח טז): "הם המליכו ולא ממנו", וזה היה ענש החשמונאים שמלכו בבית שני, כי היו חסידי עליון ואלמלא הם נשתכחו תורה ומצוות מישראל, ואף על פי כן נענשו ענש גדול עד שהגיע הענש למה שאמרו רבותינו זכרונו לברכה (ב"ב ג א): "כל דאמר^ו מבי חשמונאי קא אתינא עבדא הוא", מפני שמלכו ולא היו מזרע יהודה, והסירו השבט והמחוקק לגמרי, אלו דבריו. ודברי תימה הם, שאם פן, לא נשלמה הבטחת יעקב בזה, ואף על פי שהיו ענושים המסירים הממשלה, כי מי שיבטיחנו הנביא שלא יזק ולא יפל ביד שונאיו ואחר כך יפל בידם, אף על פי שדמו מידם יבקש לא נשלמה הבטחת הנביא. וזה הפסוק אינו מצוה ואזהרה לבאים, אבל הקדמת הידיעה כמה שיפקרה, ואם המולכים בישראל עוברים על זה, כבר נתבטלה ההבטחה הזאת בטול רב, ולא נתקיימה רק בימי דוד ושלמה.

עליו - על מלך המשיח. דיייתי - שיבוא. יקתה - לשון אסיפה. והנביא - יעקב. מעבירים נחלה - מורשים את המלכות לבניהם. דעת הזקן - ברכת יעקב אבינו. כל דאמר וכו' - כל האומר מזרע בית חשמונאי באתי, עבד הוא, לפי שמתו כולם. לא נשלמה - לא התקיימה בימי מלכי בית ראשון והחשמונאים.